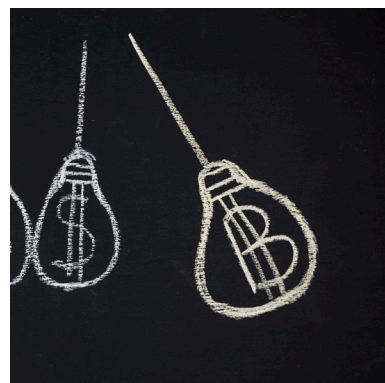
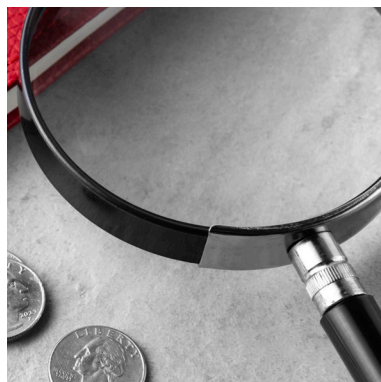

ИНТЕГРАЛЕН ИЗВЕШТАЈ

ЗА СПРОВЕДЕНО ИСТРАЖУВАЊЕ ЗА
ФИНАНСИСКА ПИСМЕНОСТ, ЗНАЕЊЕ И
ВЕШТИНИ КАЈ МЛАДИТЕ ЛИЦА
ВО ЈУГОИСТОЧЕН РЕГИОН

Проект: Младинска мрежа за финансиска писменост на Југоистокот
СМ-GGA-244
Здружение Центар за развој и промоција ПРОМО Идеа Струмица
Декември 2024

Проектот е поддржан од Владата на Швајцарија преку Цивика Мобилитас

Опис: Цивика мобилитас е проект на Владата на Швајцарија за поддршка на граѓанското општество во Северна Македонија, која ја спроведуваат Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС), НИРАС од Данска и ФЦГ од Шведска. Целта на програмата е општествените промени во Северна Македонија кои се водени од силен граѓански сектор, од активни граѓани и добра соработка со властите што резултира со проширен граѓански простор, поодржливи граѓански организации и потранспарентно, отчетно и општествено инклузивно владеење на централно и локално ниво.

Оградување: Содржината на овој Извештај е единствена одговорност на Здружение Центар за развој и промоција Промо Идеа Струмица, Здружение на граѓани Центар за истражување и анализи Новус Струмица и Здружение за подобрување на квалитетот на животот на граѓаните Круна Плус Радовиш и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на владата на Швајцарија, Цивика мобилитас, или организациите што ја спроведуваат“.

Содржина

Содржина	3
Executive summary	4
Извршно резиме	5
Контекст и позадина на проектот	6
Опис на методологијата и опис на спроведениот процес на истражување	6
Одговорни организации за спроведување	7
Опфатени општини	8
1. ТЕКОВНИ ВЕШТИНИ И ЗНАЕЊА ЗА ФИНАНСИИ КАЈ МЛАДИТЕ	8
1.1 Општи податоци.....	8
1.2 Степен на финансиска писменост кај младите.....	10
1.3 Управување со лични финансии кај младите	10
2 ЈАВНИ И ЛОКАЛНИ ФИНАНСИИ	13
2.1 Интерес за учење и информирање за јавни и локални финансии	13
2.2 Знаења за управување со јавни и локални финансии	15
3. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	20
Листа на графикони:	22
Извори:	22

Executive summary

This integral report on the conducted research for the level of financial literacy, knowledge and skills of young people in the Southeast region is prepared as a result of the separate research initiatives conducted by the three organizations – Promo Idea Strumica, Novus Strumica and Kruna Plus Radovich which act as partners in implementing the project “Youth financial literacy network in the Southeast” The project is funded by the Swiss Government through Civica Mobilitas.

This document integrates the findings and results of the reasearch conducted by each organization separately.

The research conducted from November to December 2024 focused on financial literacy, knowledge, and skills among young people (18 to 29 years) in the Southeast region, engaging over 140 participants through methods like online questionnaires, focus groups, and interviews. Of the 125 respondents to the online questionnaire, 38% were aged from 18 do 21 years, and 30% fell into each of the age categories of 22–26 and 27–29. Most participants were either pursuing higher education (36%) or identified as employed (32%) or students (31%).

On average, participants rated their financial literacy as 3.4 on a 1-to-5 scale. Half of the respondents expressed high interest in training related to public and local financial management, while 38% were moderately interested. Knowledge of public finance management was found to be generally strong, with most participants identifying the Ministry of Finance and Parliament as responsible for managing public finances and the state budget. However, a notable knowledge gap was observed among the 18–21 age group, where a significant portion incorrectly identified the National Bank of the Republic of North Macedonia as responsible for adopting the state budget, underscoring the need for targeted education on the roles of key institutions.

The findings also revealed that although knowledge in local finance management is good and that young people are aware that the Municipal Council is responsible for voting the local budget, the role of the Mayor in adopting and voting on local budgets requires better clarification. Additionally, focus groups highlighted the importance of equipping young people with tools to recognize and address corruption. Participants emphasized that practical examples and real-life case studies could play a crucial role in helping them identify corrupt practices.

Извршно резиме

Овој интегрален извештај за спроведеното истражување за нивото на финансиска писменост, знаење и вештини на младите во Југоисточниот регион е подготвен како резултат на процесите на истражување спроведени од трите организации – Промо Идеа Струмица, Новус Струмица и Круна Плус Радовиш. кои дејствуваат како партнери во спроведувањето на проектот „Младинска мрежа за финансиска писменост на Југоистокот“ Проектот е финансиран од Владата на Швајцарија преку Цивика Мобилитас.

Овој документ ги интегрира наодите и резултатите од истражувањето спроведено од секоја организација посебно.

Истражувањето спроведено од ноември до декември 2024 година се фокусираше на финансиската писменост, знаење и вештини кај младите луѓе (18 до 29 години) во Југоисточниот регион и истото вклучи над 140 испитаници преку методи како онлајн прашалници, фокус групи и интервјуа. Од 125 испитаници на онлајн прашалникот, 38% се на возраст од 18 до 21 година, а 30% спаѓаат во секоја од возрастните категории од 22-26 и 27-29 години. Повеќето учесници или се занимавале со високо образование (36%) или биле идентификувани како вработени (32%) или студенти (31%).

Во просек, учесниците го оценија своето ниво на финансиска писменост со оцена 3,4 на скала од 1 до 5. Половина од испитаниците изразиле висок интерес за обука поврзана со управувањето со јавните и локалните финансии, додека 38% биле умерено заинтересирани. Познавањето за управување со јавните финансии се покажа дека е генерално силно, при што повеќето учесници ги идентификуваа Министерството за финансии и Собранието како одговорни за управување со јавните финансии и државниот буџет. Сепак, забележителен јаз во знаењето беше забележан кај возрастната група од 18 до 21 година, каде што значителен дел погрешно ја идентификуваат Народна Банка на Република Северна Македонија како одговорна за усвојување на државниот буџет, нагласувајќи ја потребата од насочено образование за улогите на клучните институции.

Наодите, исто така, открија дека иако знаењето за управување со локалните финансии е добро и дека младите се свесни дека Советот на општината е одговорен за гласање на локалниот буџет, улогата на градоначалникот во донесувањето и гласањето за локалните буџети бара подобро разјаснување. Дополнително, фокус групите ја истакнаа важноста од подобрување на вештините на младите за препознавање и справување со корупцијата. Учесниците истакнаа дека практичните примери и реалните студии на случај може да играат клучна улога во помагањето да ги идентификуваат коруптивните практики.

Контекст и позадина на проектот

Проектот „Младинска мрежа за финансиска писменост на Југоистокот“ е партнерска иницијатива на три организации од Југоисточниот регион на Република Северна Македонија, насочена кон зголемување на финансиското знаење на младите лица, со особен фокус на знаењата поврзани со управувањето со јавните финансии и препознавање на појавите на корупција при тој процес. Проектот се спроведува во периодот јули 2024- август 2026 година и истиот е поддржан од програмата *Цивика Мобилитас*, која што е проект на Владата на Швајцарија за поддршка на граѓанското општество во Северна Македонија, која ја спроведуваат Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС), НИРАС од Данска и ФЦГ од Шведска. Целта на програмата е општествените промени во Северна Македонија кои се водени од силен граѓански сектор, од активни граѓани и добра соработка со властите што резултира со проширен граѓански простор, поодржливи граѓански организации и потранспарентно, отчетно и општествено инклузивно владеење на централно и локално ниво.

Проектот се стреми да го зголеми нивото на финансиско знаење на младите во регионот преку создавање и спроведување на тренинг модули прилагодени на потребите и нивото на целната група, со посебен осврт на процесите на управување со јавните и локалните финансии и нивната поврзаност со секојдневниот живот на луѓето. Ова знаење ќе им овозможи на младите да носат подобри одлуки како граѓани и ќе им овозможи полесно да препознаат појави на евентуална корупција од страна на државните и локалните власти.

Проектот „Младинска мрежа за финансиска писменост на Југоистокот“ ги опфаќа следните клучни активности:

- I Активности за истражување на тековните финансиски знаења и вештини кај младите лица во регионот со посебен фокус на јавните финансии и воочувањето на појавата на корупција врз основа на утврдена методологија
- II Активности за изработка на три модули за обука и нивно пилотирање
- III Спроведување на три обуки согласно изработените тренинг модули
- IV Спроведување кампања за подигање на јавната свест за финансиската писменост кај младите лица и воспоставување на младинска мрежа за финансиска писменост на Југоистокот.

Опис на методологијата и опис на спроведениот процес на истражување

Истражувањето за спроведено истражување за финансиска писменост, знаење и вештини кај младите лица во Југоисточен регион се спроведе во периодот од октомври до декември 2024 година и истото беше спроведено врз основа на претходно усвоена методологија.

Методологијата беше создадена како почетна точка во иницијалниот процес на спроведувањето на проектите активности. Врз основа на усвоената методологија беше

спроведено истражувањето вклучувајќи ги пред сè младите како примарна целна група. Методолошкиот пристап овозможи да се добијат податоци и информации од повеќе извори и преку повеќе алатки, притоа опфаќајќи широка група на млади лица и чинители, со различна позадина, образовен профил, место на живеење и др.

Процесот на истражување вклучи повеќе методи и алатки кои беа користени од страна на сите партнери, кои согласно методологијата се поделени во четири фази и тоа:

Фаза 1: Интернет истражување на постоечка литература и на постоечки информации, податоци, ресурси и можности за учење

Фаза 2: Онлајн анкета за испитување на тековните знаења на младите во однос на финансиите во целина, со опфат на знаењата за лични финансии, како и осврт на процесите на управување со јавните/локалните финансии и нивното влијание врз секојдневниот живот на граѓаните.

Фаза 3: Фокус групи со млади лица.

Фаза 4: Квалитативни истражувања со претходно селектирани претставници на секундарната целна група.

Субмилирано, истражувањето ги вклучи следните активности:

- Спроведено интернет истражување на постоечка литература и на постоечки информации, податоци, ресурси и можности за учење, каде што беа утврдени повеќе ресурси кои се наведени во овој Извештај
- Спроведена онлајн анкета преку прашалник кој беше дисеминиран до повеќе од 200 млади лица од регионот, а на кои одговори дадоа 125 лица.
- Спроведени три интерни фокус групи, на кои вкупно учествуваа 19 млади лица, 2 експерти и претставници од организациите.
- Спроведени шест интервјуа.

Податоците, информациите и заклучоците од спроведеното истражување вклучуваат на квантитативни податоци и квалитативни информации кои се инкорпорирани во овој интегрален Извештај.

Одговорни организации за спроведување

Сите проектните партнери (Здружение Центар за развој и промоција Промо Идеа Струмица, Здружение Центар за истражување и анализи Новус Струмица и Здружение за подобрување на квалитетот на животот на граѓаните Круна Плус Радовиш) учествува во процесот на истражување и ги спроведоа сите предвидени активности. Овој интегрален извештај е изготвен врз основа на спроведеното истражување од сите три организации.

Опфатени општини

Предмет на истражувањето беше финансиската писменост, знаење и вештини кај младите лица во Југоисточен регион, кој ги опфаќа следните општини:

- Струмица
- Босилово
- Ново Село
- Василево
- Радовиш
- Конче
- Валандово
- Дојран
- Гевгелија
- Богданци

1. ТЕКОВНИ ВЕШТИНИ И ЗНАЕЊА ЗА ФИНАНСИИ КАЈ МЛАДИТЕ

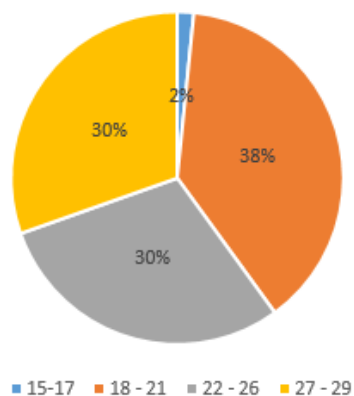
1.1 Општи податоци

➤ Возраст

Во рамките на онлајн испитувањето преку анкета беа опфатени 125 млади лица од Југоисточен регион.

Графикон бр.1: Возрасна структура на испитаници

Испитаници според возраст

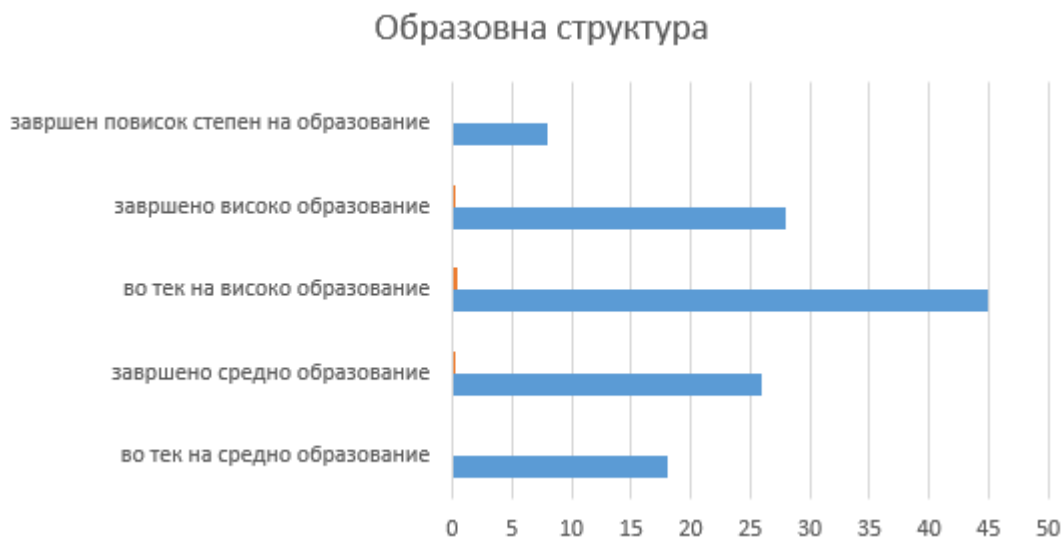
Според податоците, во најголема мера во рамките на истражувањето биле опфатени лицата на возраст од 18 до 21 година (38%), додека со по 30% учествуваат лицата на возраст од 22 до 26 и од 27 до 29 години. Во испитувањето учествувале и 2% лица на возраст од 15 до 17 години.

Во рамките на фокус групите учесниците беа на просечна возраст од 25.4 годишна возраст.

➤ Професионален статус

Според професионалниот статус, во најголема мера се опфатени вработените млади лица (32%) и учениците, односно студентите (31%), надополнети со учениците/студентите кои се и работно ангажирани (19%). Невработени биле 10% од испитаниците, додека фриленсери, односно самовработени 8%.

Графикон бр.2: Структура на професионален статус на испитаниците (број на лица)

Во рамките на фокус групите имаше учесници од сите статуси, со исклучок на фриленсери.

➤ Степен на образование

Според степенот на образование, во најголема мера испитаниците биле „во тек на високо образование“ (36%), по што следуваат завршено високо (22%) и со завршено средно образование (21%).

Графикон бр.3: Образовна структура на испитаници (број на лица)

1.2 Степен на финансиска писменост кај младите

➤ Самооценка

Интегралните податоци од спроведенот истражување преку анкетниот прашалник покажуваат дека просечната самооценка на испитаниците изнесува 3.4, на скала од 1 до 5. Конкретно, според оценки состојбата е дадена во следната табела.

Оценка	Бр. на одговори
1	7
2	11
3	44
4	50
5	13
Вкупно одговори	125

Како што може да се заклучи од добиените податоци најголемиот бр. на испитаници се самооцениле со оценка 4 (50 лица), по што следува со оценка 3 (44 лица). Овој податок укажува дека младите луѓе немаат комплетна доверба во сопственото знаење за финансии и сметаат дека постои можност за подобрување на нивните вештини и степен на финансиска писменост.

1.3 Управување со лични финансии кај младите

➤ Следење на месечен буџет

Од аспект на управувањето со личните финансии кај младите кое се смета како основа за стекнување пошироко знаење за јавни и локални финансии, клучните наоди се однесуваат на параметрите за следење на месечниот буџет и за самостојноста во управувањето.

Графикон бр.4: Следење на трошоците и приходите како дел од месечниот буџет (во %)

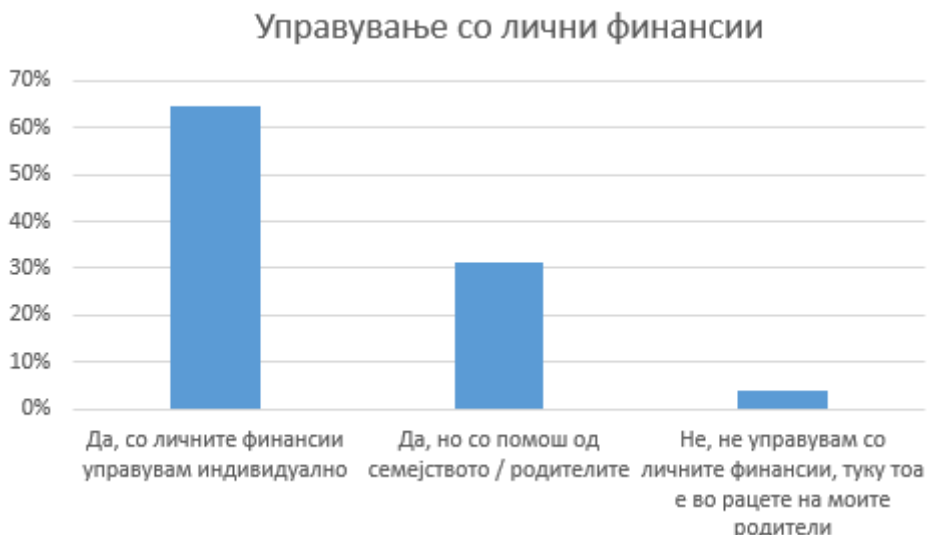
Според добиените податоци, повеќе од половина од испитаниците (55%) ги следат трошоците и приходите, но не ги евидентираат никаде, додека дури 29% воопшто не ги следат. Тоа подразбира дека младите лица немаат аналитички пристап кон управувањето со личните финансии, што е пречка за изучување на процесите на управување со лични и јавни финансии и што наметнува потреба од вклучување на овие аспекти во модулите за обука.

➤ Самостојно управување

Со оглед на возрасната структура и професионалниот статус кај младите, очекувано е дека најголем дел (65%) одговориле дека самостојно управуваат со својот буџет и со личните финансии, додека 31% тоа го прават со помош од семејството.

Најмал дел од испитаниците одговориле дека управувањето со нивните лични финансии е во рацете на нивното најблиско семејство.

Графикон бр.5: Управување со личните финансии (во %)

- Потреба од вештини и знаења за финансии

Според резултатите од спроведеното истражување, вклучувајќи го онлајн истражувањето, анкетата преку прашалник, фокус групите и интервјуата, младите имаат зголемена потреба од стекнување вештини и знаења за финансии. Во контекст на целите на проектот „Младинска мрежа за финансиска писменост на Југоистокот“, кој се фокусира на овозможување знаење и вештини поврзани за јавни и локални финансии, добиените резултати од истражувањето ја поддржуваат во голема мера поставената проектна цел.

Во однос на управувањето со јавните финансии младите имаат потреба да научат повеќе за клучните јавни приходи, а тоа се даноците. Покрај за даноците, нивната цел, суштина на постоење, потреба од оданочување за финансирање на јавните добра и друго, младите треба подобро да се запознаат со улогата на клучните институции во државата и нивните главни задачи. Во најголема мера овде се мисли на улогата на Владата преку Министерство за финансии во креирање на фискалната политика и на Собранието коешто го гласа севкупниот државен буџет. Покрај тоа, клучно е да се објасни и улогата на Народна Банка, која и покрај тоа што е доста отворена институција за младите и самата спроведува обуки за финансиска писменост, нејзината улога на јавно достапните ресурси е објаснета на доста сложен и стручен начин, односно на начин кој е најасен и неразбирлив за голем дел од популацијата, а особено за младите на возраст од 18 до 24 години.

Од друга страна, во однос на управувањето со локалните финансии, младите имаат појасна слика за улогата на институциите кои се вклучени во процесот на донесување и управување со буџетот. Сепак, во овој дел се јавува потреба повеќе од запознавање на младите со

начинот на кој тие може да се вклучат во креирањето на локалниот буџет, како и да научат повеќе за тоа кои се можностите и што може да биде финансирано од локален буџет. Од аспект на посложените теми, во рамките на истражувањето се утврди дека младите иако го познаваат терминот „децентрализација“, тие не се запознаени со фискалната децентрализација како клучен процес за создавање посамостојни општини.

- Тековни можности за учење
 - Народна Банка на Република Северна Македонија

Финансиската едукација на Народната Банка предвидува предавања (со физичко присуство или онлајн) за деца и млади од основно, средно и универзитетско образование. Постои можност да се закаже предавање, од кој било наставник или професор на кое било училиште или универзитет во државата, во текот на целата учебна година (од септември до мај). Обуки се прилагодени на возраста на целната група и во зависност од возраста предавањата се држат на различни теми. Обуките на Народна Банка покриваат многу аспекти и теми, како што се: Запознајте ја Народната банка, Лични финансии, Платежни инструменти/Современи начини на плаќање, Монетарна политика, Финансиски систем, Платен систем и платежни услуги, Статистика и друго.

2 ЈАВНИ И ЛОКАЛНИ ФИНАНСИИ

2.1 Интерес за учење и информирање за јавни и локални финансии

- Претходни обуки за финансии, јавни финансии и сл

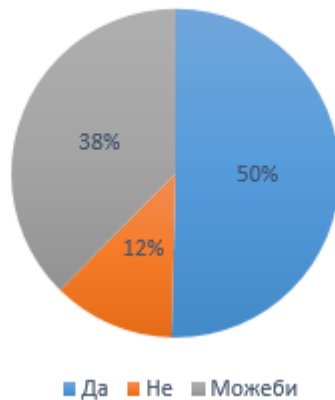
Врз основа на податоците од истражувањето, најголем дел од младите испитаници (63.2%), немаат учествувано на обука или настан поврзан со јавни финансии, локални финансии, фискална транспарентност, јавни набавки, корупција и антикорупција, инфлација, јавен долг и каматни стапки и сл. Од друга страна, од оние кои имаат учествувано, најголем дел биле дел од обука или настан за корупција и антикорупција (18 лица).

- Интерес за учество на обука за финансии

Според податоците од истражувањето, половина од испитаниците одговориле дека се заинтересирани да се приклучат на обука за стекнување финансиски вештини за млади лица, 38% одговориле со „можеби“, додека само 12% одговориле дека не се заинтересирани. Ова укажува дека постои интерес кај младите, но истиот е условен и од содржината и квалитетот на обукта, што наметнува потреба на организациите кои го спроведуваат проектот да создадат квалитетна содржина која што ќе го привлече вниманието на младите.

Графикон бр.6: Интерес за учество на обука за финансии (во %)

Интерес за учество на обука за финансии

➤ Информирање во врска со финансии и финансиски прашања

Според податоците од истражувањето добар дел од младите воопшто не се информираат за прашања и вести поврзани со економија и финансии (35%). Со оглед на тоа што постојат повеќе начини на информирање, а младите претежно користат дигитални алатки, во рамките на истражувањето беа понудени повеќе одговори за начинот на информирање. Од испитаниците кои се информираат (65%), најголем дел одговориле дека се информираат преку „интернет портали, колумни и други слични форми“, каде што 62 лица го дале овој одговор, што опфаќа околу 75% од испитаниците кои се информираат.

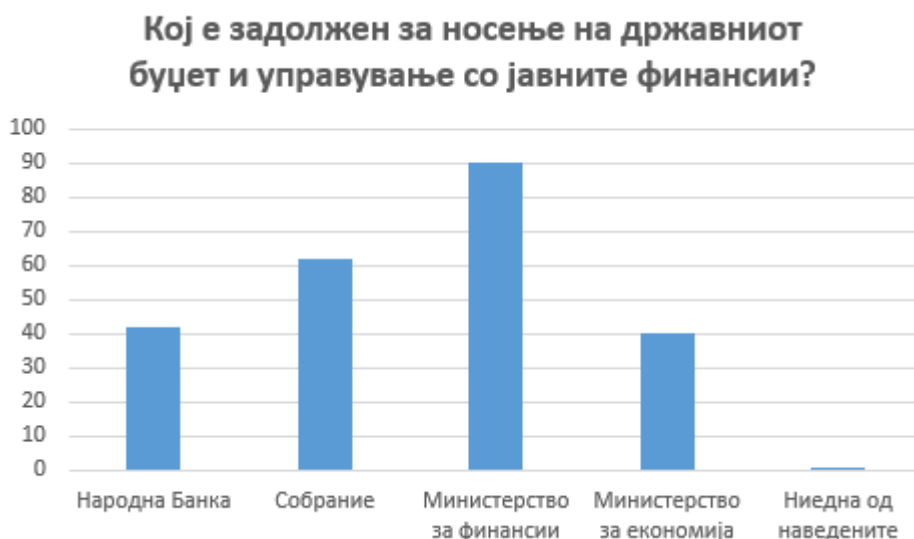
Она што е податок кој привлекува најмногу внимание од овој дел на истражувањето е информирањето преку следење на собраниски седници фокусирани на прашања за финансии и економија. **Само две (2) лица кои учествувале во анкетата дале одговор дека се информираат за финансиски прашања преку седници на Собранието.** Овој податок не е изненадувачки, со оглед на тоа што младата популација не ја користи многу телевизијата како начин на информирање и со тоа што собраниските седници не се привлечни за лица на возраст до 30 години, но во секој случај укажува на сериозен недостаток, особено кога станува збор за седници кои се однесуваат на јавните финансии, односно гласање на државниот буџет.

2.2 Знаења за управување со јавни и локални финансии

➤ Државен буџет и јавни финансии

Со оглед на тоа што предметот на истражувањето најмногу се однесува на знаењата на младите за начинот на управување со јавните финансии, еден од клучните аспекти од истражувањето се однесува токму на носењето и управувањето со државниот буџет.

Графикон бр.7: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори)

Со оглед на тоа што две институции се одговорни за носење на државниот буџет (Собрание) и за управување со јавните финансии (Министерство за финансии), ова прашање овозможуваше давање на повеќе од еден одговор.

Од добиените резултати од истражувањето може да се заклучи дека во голема мера постои нејаснотија за улогата на клучните државни институции во однос на управувањето со јавните финансии и носењето на државниот буџет. Во секој случај, младите знаат дека Министерството за финансии има улога во однос на државниот буџет и резултатите кажуваат дека има 90 одговори кои го посочуваат тоа министерство, но од друга страна многу помал број одговори (62, од вкупно 125 учесници во истражувањето) има за Собранието, коешто е всушност клучната институција која секоја година гласејќи го усвојува државниот буџет. Покрај тоа, јасна е потребата од појаснување на улогата на Народна Банка (за која има 42 одговори дека е една од институциите кои се задолжени за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии), а која всушност нема

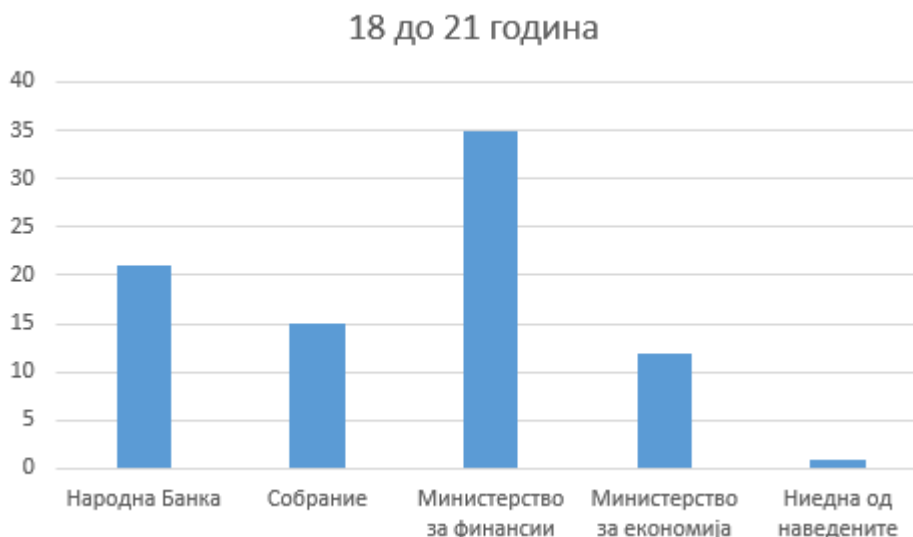
никаква поврзаност со извршната власт и е носител на монетарната политика. Голем број одговори има и за Министерството за економија (41), за кое сепак е разбирливо младите лица да сметаат дека има улога во носењето на државниот буџет и управувањето со јавните финансии, со оглед на тоа што министерството е сепак институција во рамките на Владата и неговиот назив (со последните промени Министерство за економија и труд), може да асоцира на предметот на истражување.

➤ Анализа и осврт на информациите и податоците според различни параметри

Со оглед на комплексноста на целната група, а земајќи предвид дека во истражувањето се вклучени млади лица од различна возраст (од 18 до 29 г.), со различен професионален статус (во тек на студирање, вработени, невработени и сл) и со различен степен на образование, за подобро дефинирање на потребите за учење, во овој сегмент е извршена анализа според три посебни параметри.

○ Возраст

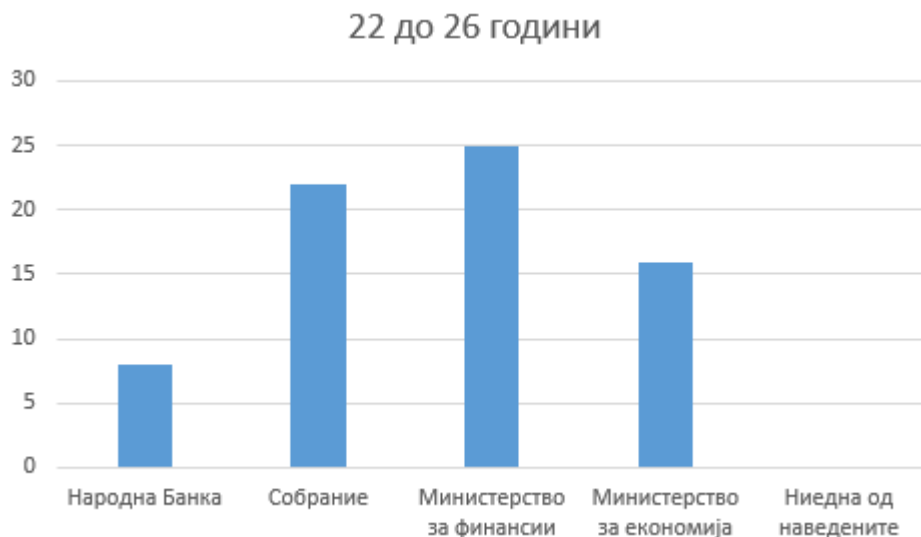
Графикон бр.7.1: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори според возраст – 18 до 21 година)

Анализирајќи го овој графикон (7.1), со основниот графикон за прашањето „Кој е задолжен за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии“ (графикон 7), веднаш се забележува основната разлика во трендот на одговорите – **повеќе млади лица на возраст од 18 до 21 година сметаат дека Народна Банка е задолжена за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (поддржано со 21 одговор) отколку што е Собранието (поддржано со 15 одговори).** Овој податок укажува дека возрасната група од 18 до 21 година има потреба од обука и учење поврзано со улогата на државните институции

во поглед на нивните одговорности, основно запознавање со разликата меѓу Народна Банка (носител на монетарната политика) и другите институции (Собранието како законодавна и министерствата како извршна власт), како и дополнително учење за важноста на овие актери за општествено-економската состојба во државата, а во контекст на подобрување на нивото на финансиска писменост, знаење и вештини кај целната група.

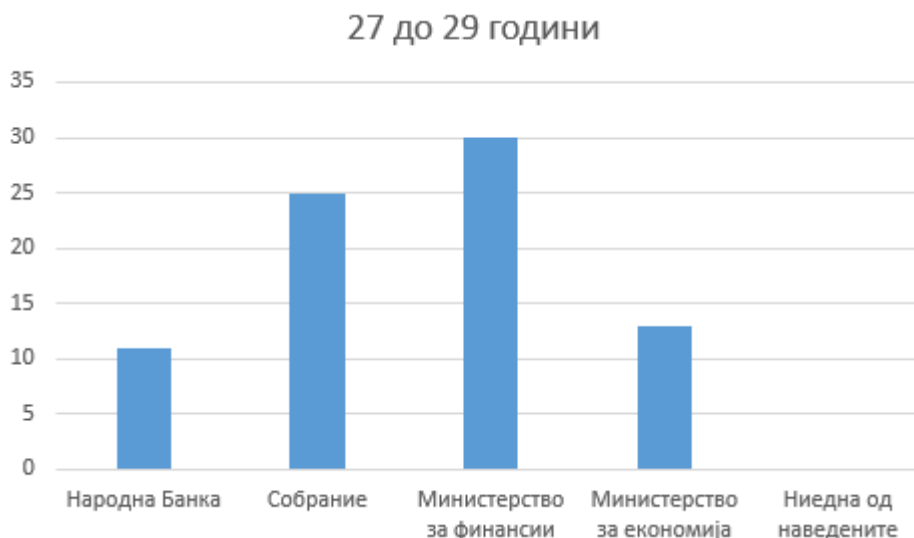
Графикон бр.7.2: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори според возраст – 22 до 26 години)

Кај оваа возрасна група се забележува подобар тренд во одговорите, што веројатно е нормално со оглед на возраста на лицата, нивните можности за учење и генерално познавањето на општи теми поврзани со јавни финансии, буџет и сл. Сепак и овде се забележува определен недостаток, особено со улогата на Министерство за економија за кое има 16 одговори дека е задолжено со носење на државниот буџет и управување со јавните финансии.

При анализата на последната возрасна група (27 до 29 години) се забележува сличен тренд на одговорите како кај претходната, па може да се утврди дека не постојат суштински разлики кај познавањата на младите лица од 22 до 29 години во однос на улогите на засегнатите институции во однос на носењето на државниот буџет и управувањето со јавните финансии.

Графикон бр.7.3: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори според возраст – 27 до 29 години)

Како заклучок поврзан со анализата на познавањата на одговорните институции за генерално управување со јавните финансии и носење на државниот буџет е дека обуките треба да бидат насочени според возрасната група на младите лица, а во поголема мера да бидат опфатени лицата до 21 годишна возраст. Сепак, суштинскиот пристап на тренинг модулите не треба да се промени и истиот треба да се прилагоди на интегралната целна група, онака како што е дефинирана (млади до 29 години), а евентуално може во изведувањето на обуките да се усвои различен пристап или да се поделат соодветни групи според возрасна структура. Од друга страна, за да се интервенира во порана фаза, во рамките на обуките препорака е да се вклучат и лица од 17 години, односно лица од трета и четврта година во средно образование.

➤ Локален буџет и управување со локални финансии

Вториот суштински аспект од истражувањето се однесува на управувањето со локалните финансии и знаењата на младите лица за институциите кои се задолжени за креирање, носење и спроведување на локалниот буџет. Со оглед на тоа што постојат институции кои се поврзани со работата на локалните самоуправи на локално ниво (Совет на општина и Градоначалник), на регионално ниво (центрите за развој на регионите) и на централно ниво (Министерство за локална самоуправа) во рамките на истражувањето фокусот беше ставен на нивните улоги.

Графикон бр. 8: Одговорни институции/избрани лица за носење на буџетот на локално ниво

Иако само Советот на секоја општина е одговорна институција за носење на локалниот буџет, ова прашање овозможуваше давање на повеќе од еден одговор, со цел подобро да се тестира знаењето на испитаниците.

За разлика од улогите на институциите кои се задолжени за управување со јавните финансии, младите лица имаат релативно поголеми познавања за улогите на институциите за носење на буџетот на локално ниво. Во најголема мера доминираат одговорите за Советот на општината како институција која е одговорна за ова прашање, но има доста одговори и за функцијата Градоначалник. Иако и во овој случај постојат определени недостатоци, особено од аспект на улогата на Градоначалникот (кој всушност не е одговорен за носење/гласање на буџетот на локално ниво), сепак нормално е младите лица, особено оние кои немаат формално образование од областите на право, политика или економија да ја поврзуваат функцијата Градоначалник со носењето на буџетот на локално ниво.

Позитивен аспект од овие резултати е тоа што мал е бројот на лица за кои Министерството за локална самоуправа и центрите за развој на регионот имаат улога во носењето на локалните буџети.

Анализата според возрастна структура и во овој дел дава слични резултати, но сепак во помала форма. Па така и во врска со изучувањето и управувањето со локалните финансии важат сличните препораки како и со јавните финансии – фокусот треба да бидат лица кои се претежно до 21 година, но суштината на тренинг модулите не треба да се промени и

истите треба да се изработат и спроведат со млади лица од сите возрасти кои се дел од целната група, а тоа е до 29 години.

➤ Перцепција за корупција при управување со јавни и локални финансии

Покрај знаењата и вештините, предмет на истражување во рамките на истражувањето беше и перцепцијата на младите лица во однос на корупцијата генерално како појава, а понатаму и на корупцијата како појава во процесот на управувањето со локалните и јавните финансии од страна на одговорните лица и институции. Перцепцијата за корупција беше опфатена како тема за дискусија во рамките на фокус групите кои беа спроведени како дел од севкупниот процес на истражување. Според младите лица кои беа дел од фокус групите „корупцијата е значителен проблем кој ги демотивира младите од активно учество во јавни активности.“ Понатаму, многу од младите ја гледаат корупцијата како „системски проблем што ги спречува да имаат доверба во институциите“. Како предлог решенија, учесниците предложија зголемена транспарентност, чести јавни консултации и воведување механизми за надзор од страна на граѓаните.

Покрај начинот на гледање на корупцијата од страна на младите, сепак дел од нив истакнаа дека немале директен контакт со коруптивна појава или дека барем истите не го сфатиле тоа на таков начин. Затоа, учесниците ја истакнаа важноста на едукацијата за препознавање на корупција, не само во нејзината најосновна форма (преку барање финансиски средства, повратна услуга или сл.) туку во различни облици, со цел да може тие полесно да препознаат и евентуално да спречат таква појава. Барање на младите испитаници е да се запознаат со конкретни примери и ситуации од секојдневниот живот каде што може да се препознае корупција во различни облици, а кои се поврзани со процесите на управување со јавните и локалните финансии.

3. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

- Осврт на најважните заклучоци од процесот на истражување.
 - ✓ Процесот на истражување се одвиваше во периодот ноември-декември 2024 година чиј предмет на истражување беше финансиската писменост, знаење и вештини кај младите лица во Југоисточен регион.
 - ✓ Истражувањето се состоеше од повеќе алатки, вклучувајќи интернет истражување, онлајн истражување преку анкетен прашалник, фокус групи и интервјуа.
 - ✓ Во рамките на истражувањето беа опфатени повеќе од 140 млади лица од Југоисточен регион (вклучувајќи го онлајн прашалникот и фокус групите)
 - ✓ Од вкупно 125 испитаници од онлајн прашалникот, 38% се на возраст од 18 до 21 година, додека по 30% се на возраст од 22 до 26 и од 27 до 29 години
 - ✓ Најголем дел од младите испитаници од аспект на образована структура се „во тек на високо образование“ (36%)

- ✓ Од аспект на професионален статус во истражувањето учествувале вработените млади лица (32%) и учениците, односно студентите (31%)
- ✓ просечната самооценка за личното ниво на финансиска писменост на скала од 1 до 5 кај испитаниците во рамките е 3.4;
- ✓ Кај 50% од испитаниците постои голем интерес за учество на обука поврзана со управување со јавни и локални финансии, додека 38% се делумно заинтересирани.
- ✓ Од аспект на знаењата за управување со јавни финансии, резултатите се добри и најголем дел од испитаниците како одговорни институции за управување со јавните финансии и носење на државниот буџет ги сметаат Министерството за финансии и Собранието
- ✓ Сепак, во овој дел е утврдена разлика во одговорите кај различните возрастни групи со тоа што - младите лица на возраст од 18 до 21 година во поголема мера ја сметаат Народна Банка како задолжена институција за носење на државниот буџет (со 21 одговор), наместо Собранието (со 15 одговори). Овој податок укажува дека возрасната група од 18 до 21 година има потреба од обука и учење поврзано со улогата на државните институции во поглед на нивните одговорности во однос на носењето на државниот буџет, а со цел подобрување на нивото на финансиска писменост кај младите
- ✓ Во однос на улогата за носење и гласање на локалниот буџет резултатите од истражувањето се добри, само треба подобро да се укаже на улогата на функцијата Градоначалник во тој контекст.
- ✓ Од аспект на корупцијата, од испитаниците во рамките на фокус групите, учесниците беше истакната важноста на едукацијата за препознавање на корупцијата во различни облици
- Препораки за идните активности
 - Основната препорака во однос на целната група според возраст (млади од 18 до 29 години) е истата да биде сегментирана, а во рамките на обуките најмногу да бидат опфатени лицата од 18 до 21 година. Покрај тоа, треба да се вклучат и лица започнувајќи од 17 годишна возраст.
 - Сепак, модулите треба да се прилагодат и на лицата од другите возрастни групи (22-26 и 27-29), бидејќи и кај нив постои интерес, но и потреба од подобрување на нивото на финансиска писменост
 - Начините на предавање треба да бидат преку квалитетни, ефикасни и кратки сесии со физичко присуство
 - Предавачите на обуките треба да бидат способни да ја пренесат темата на соодветен начин, преку интересни едукативни и мотивациски сесии
 - Треба да се избегне преголема теоретизација
 - Треба да се вклучат теми од областа на лични финансии, покрај оние од областите на управување со јавни и локални финансии.

Листа на графикони:

Графикон бр.1: Возрасна структура на испитаници

Графикон бр.2: Структура на професионален статус на испитаниците (број на лица)

Графикон бр.3: Образовна структура на испитаници (број на лица)

Графикон бр.4: Следење на трошоците и приходите како дел од месечниот буџет (во %)

Графикон бр.5: Управување со личните финансии (во %)

Графикон бр.6: Интерес за учество на обука за финансии (во %)

Графикон бр.7: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори)

Графикон бр.7.1: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори според возраст – 18 до 21 година)

Графикон бр.7.2: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори според возраст – 22 до 26 години)

Графикон бр.7.3: Одговорни институции за носење на државниот буџет и управување со јавните финансии (бр. на одговори според возраст – 27 до 29 години)

Графикон бр. 8: Одговорни институции/избрани лица за носење на буџетот на локално ниво

Извори:

Поединечен извештај за спроведено истражување за финансиска писменост кај млади лица во Југоисточен регион 1

Поединечен извештај за спроведено истражување за финансиска писменост кај млади лица во Југоисточен регион 2

Поединечен извештај за спроведено истражување за финансиска писменост кај млади лица во Југоисточен регион 3